

**Стилі керівництва волейбольними командами студентів першокурсників в Українському державному університеті залізничного транспорту**

Черніна С. М.

*Український державний університет залізничного транспорту*

**Анотація. Мета роботи:** визначити стиль керівництва волейбольними командами на перших курсах навчання в Українському державному університеті залізничного транспорту. **Матеріали і методи:** у педагогічному експерименті взяли участь студенти управлінських, будівельних та економічних спеціальностей Українського державного університету залізничного транспорту. У дослідженні приймали участь три академічних групи різних факультетів за спортивною спеціалізацією «волейбол» з 1-го курсу. **Методи дослідження:** аналіз науково-методичної літератури, анкетування, педагогічне спостереження. **Результати:** Високі фізичні навантаження та психоемоційна напруга під час змагань, для першокурсників потребує більш ретельного психологічного аналізу зі сторони офіційного керівництва-тренера. Часто добре технічно підготовлені спортсмени програють за рахунок морального, психологічного втомлення. Вирішити цю проблему допомагає виявлення неофіційного лідера в команді та правильна установка тренера на даний момент. Постійний контакт тренера з неофіційним лідером команди полегшує тренеру керівництво волейболістами та сприяє реалізації його планів. Офіційне керівництво волейбольної команди виконує тренер-викладач. Стилі керівництва можуть бути різними, наприклад автократичний стиль, де тренер любить «металева» дисципліну. Відношення тренер-команда будується на подавленні самостійних рішень, не дослухається до думки неофіційного лідера команди. Демократичний стиль керівництва – це більша взаємодія між колективом та тренером. Представлені умови для прояву самостійних рішень під час гри. Ліберальний стиль керівництва це незначне втручання в діяльність команди. Задля виявлення неофіційного лідера в команді був проведений тест та дана рекомендація тренерам співпрацювати спільно з капітаном команди – неофіційним лідером. **Висновки:** Анкетування, яке було спрямовано на виявлення стилю керування командою встановило: в першій групі 10 гравців вважають стиль керування їх тренера як автократичний, 2 – як демократичний; в другій групі 11 гравців вважають стиль керування командою їх тренера демократичним, 1 – автократичним; в третій групі – 9 гравців визначили ліберальний стиль управління їх тренера, 2 – демократичний, 1 – автократичний.

**Ключові слова:** керівництво; лідер; результат; автократичний; демократичний; ліберальний; взаємодія.

**Вступ.** У сучасному спорті актуальним є процес виявлення перспективних спортсменів, які здатні демонструвати найвищі результати. «Спортивні ігри і, зокрема волейбол, займають вагомe місце у всебічному розвитку нашої молоді, виховуючи колективізм, взаємодопомогу та відповідальність для досягнення командної перемоги, покращують фізичні якості та підвищують духовність спортсменів» (Смолюк, 1999).

Такому спортсмену повинні бути притаманні рідкісні морфо-функціональні

дані, своєрідне поєднання комплексу фізичних і психічних якостей. Основним впливом на діяльність членів спортивної команди є керівництво та лідерство. Аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати про наявність недостатнього вивчення вікових особливостей студентів-волейболістів з точки зору психологічних проявів під час тренувань та змагальної діяльності, як психологічного стресу. Психомоторний розвиток сприяє своєчасному гармонійному, фізичному та інтелектуальному розвитку студентів (Козина, Барыбіна, Мищенко, Цикунов, & Козин, 2011).

Цілісний підхід до розвитку студента завжди привертав увагу науковців. Особливо це актуально в молодому віці (Железняк, Шипулин, & Сердюков, 2004).

Виявивши неформального лідера команди тренер-викладач зможе більш швидко знайти партнерський контакт з волейбольною командою, яка ще не згуртована. Але, лідери в команді підрозділяються на ділових, емоційних та негативних. Як показав експеримент опорою команди є діловий лідер. Діловий лідер у волейболі має високу технічну, тактичну і фізичну підготовку. Він володіє такими якостями як самостійність, може в відповідальний момент впливати на інших спортсменів. Лідер волейбольної команди це перш за все капітан команди, неофіційний керівник. Лідером волейбольної команди має бути той студент, який ясно розуміє завдання, які стоять перед командою в даному відповідальному змаганні, бачить шляхи їх рішення і діє на більш високому рівні, порівняно з іншими гравцями (Козина,

Барыбина, Мищенко, Цикунов, & Козин, 2011; Шиян, 2001).

Серед багатьох факторів, що впливають на ефективність гри в волейбол є рівень психологічного напруження спортсмена. Офіційним керівником волейбольної команди є тренер-викладач (Ільїн, 1983; Губа, Булькина, & Пустошило, 2019). В керівництві тренування йому належить вирішальна роль. Але як показує практика і дослідження, між керівництвом та лідерством є певні відмінності. Керівництво, як офіційна інстанція, є засобом регулювання, головним чином офіційних, ділових відносин між членами команди. Офіційне керівництво приймає відповідальні рішення, розпоряджується системою офіційних санкцій, функціонує в системі широких соціальних контактів за межами команди, забезпечує упорядковану діяльність (Ільїн, 1983).

Г. М. Андреева (Андреева, 2001) виділяє такі сторони і особливості різних стилів керівництва (табл. 1).

*Таблиця 1.*

**Стилі керівництва (по Г. М. Андрєєвій)**

Стиль	Особливості	Сильні сторони	Слабкі сторони
Авторитарний	Вся влада і відповідальність в одних руках	Суворі ієрархія дозволяє зберігати усталений порядок	Стимування індивідуальної ініціативи
Демократичний	Делегування керівником окремих, не ключових повноважень	Посилення особистих зобов'язань по виконанню роботи через спільну участь	Додаткові витрати часу на обговорення в процесі управління
Ліберальний	Надання можливості самоврядування в улюбленому групою	Справа може розгортатися і без втручання керівника	Група може зупинитися в розвитку без направляючої лінії, здійснюваної

Лідерство є засобом регулювання відносин спортсменів та носить неофіційний характер. Вплив лідерів в волейбольній команді обмежується сферою діяльності всередині команди. Як керівник тренер-викладач формує команду, керує всіма процесами та міжособистими відносинами. Тренер повинен бути не тільки офіційним керівником, але і лідером команди. Тренер

волейбольної команди повинен мати індивідуальний підхід до кожного гравця, володіти навиками психолога, так як всі студенти відрізняються один від іншого особливостями своєї поведінки. Питання результативного стилю керівництва волейбольною командою, різноманітність психодіагностичної інформації дозволяє знаходити путі педагогічного впливу, передбачати випадки несумісності і

згуртування команди. В ході експерименту виділено що тренер волейбольної команди, задля результативної гри, повинен приділяти увагу не тільки тактичним та технічним діям, а і психологічному клімату команди.

В психології спорту спеціалісти установили, що розвиток вольових якостей залежить від проявів сили психологічної рівноваги та рухливості нервових процесів особистості (Ільїн, 1983). Як писав В. С. Мерлін людина обирає або в нього виховують систему заходів виконання дій, при допомозі яких він якнайкращим засобом буде використовувати властивості свого темпераменту, який грає позитивну роль в даний момент та долає вплив дій, які діють негативно. Таким чином мудрий тренер-викладач створює індивідуальний стиль гри волейболіста (Мерлін, 1986).

Таким чином, тренер викладач постійно повинен підвищувати свій авторитет в команді, бути уважним до кожного моменту гри під час тренувань, та під час змагань. Взаємовідносини між тренером-викладачем та волейбольною командою першокурсників залежить від поведінки самого тренера, від розуміння психотипу кожного студента та офіційного стилю керівництва (Беляєв, & Буликіна, 2011). Задля результативної волейбольної гри необхідно знаходити шляхи до виховання команди як єдиного організму, де загальна ціль-перемога.

**Мета роботи:** визначити стиль керівництва волейбольними командами на перших курсах навчання в Українському державному університеті залізничного транспорту.

**Матеріал і методи дослідження.** На протязі 2018-2019 н.р. проводилося педагогічне дослідження на базі Українського Державного Університету залізничного транспорту (УкрДУЗТ). Для досягнення мети використовувався комплекс методів дослідження: теоретичний (аналіз літературних джерел), педагогічне спостереження, анкетування. З метою апробації результативного стилю керівництва волейбольними командами на перших курсах було проведено дослідження трьох академічних груп, які

непрофесійно займаються волейболом. У кожній групі по 12 гравців.

Першокурсники по групам сформовані за бажанням грати, але ще не «зіграні». До перших змагань в кожній групі на підготовку було три місяці. Кожній окремій групі студентів після двох місяців тренування, за 2 дні до змагань, було запропоновано анкетування за допомогою якого визначали переважаючий стиль керівництва спортивною групою зі сторони тренера. Методика діагностики переважаючого стилю керівництва трудового колективу за А. Л. Журавльовим та В. П. Захаровою (<http://psih.pp.ua>) була адаптована до спортивного колективу.

Текст Опросника:

А. Тренер завжди що-небудь наказує, наполягає, ніколи не просить.

Б. Тренер наказує виконувати дію так, що є бажання це виконувати.

В. Тренер приказувати наполегливо не вміє.

А. Тренер вимагає щоб про всі дії членів команди доповідали тільки йому.

Б. Тренер вирішує тактичні дії гри разом з командою, одноособово вирішує тільки термінові питання.

В. Деякі важливі рішення або дії приймаються фактично без участі тренера, його функції виконує капітан команди.

А. Тренер уважно ставиться до вибору капітана команди, рішень членів команди.

Б. Тренеру не важливо хто буде капітаном команди.

В. Тренер наполягає повністю виконувати його рішення.

А. Тренера цікавить тільки кінцевий результат, а не відносини в команді.

Б. Тренер формально проводить тренування.

В. Вирішуючи задачі тренування, тренер зацікавлений в добрих відносинах між гравцями команди.

А. Тренер проводить тренування на основі особистого досвіду.

Б. Ініціатива гравців команди тренером не ухвалюється.

В. Тренер сприяє тому, щоб під час гри студенти приймали рішення самостійно.

А. Вислуховує думку членів команди, прислухається до неї.

Б. Тренер не вислуховує, та не цікавиться думкою команди.

В. Тренер погляди команди вислуховує, але рішення приймає сам.

А. Тренер зменшує свою відповідальність за хід спортивних змагань.

Б. Відповідальність розподіляє між собою та підлеглою командою.

В. Тренер одноособово приймає рішення, або відмінює їх.

А. Регулярно радиться з командою, особливо з капітаном команди.

Б. Підлегла команда, та окремі її учасники, можуть давати поради тренеру.

В. Тренер не допускає щоб йому давали поради, а тим паче заперечували.

А. Спілкується та радиться тільки з капітаном команди.

Б. Регулярно спілкується з членами команди, розмовляє про тактичні дії під час гри.

В. Для виконання яких-небудь дій команди тренеру трапляється йти на поступки заради результату.

А. Тренер завжди спілкується ввічливо, добро, зично.

Б. Під час спілкування з командою та окремими її учасниками тренер часто проявляє байдужість.

В. Тренер по відношенню до учнів буває грубим та нетактовним.

А. В критичних моментах тренер недобре виконує свої обов'язки.

Б. В критичних моментах тренер як правило переходить до більш жорстоких методів керівництва.

В. Критичні ситуації не змінюють засобів його керівництва (або не змінюють засобів тренування спортивної групи).

А. Тренер одноособно вирішує всі питання.

Б. Тренер завжди готовий підвищувати свою майстерність.

В. Тренер проявляє пасивну роль під час змагань.

А. Тренер не дуже вимоглива людина.

Б. Тренер не дуже вимогливий, але його поради дуже слухні.

В. Тренер не дуже суворий, часто робить зауваження.

А. Тренер завжди контролює та зазначає позитивні моменти, хвалить кожного гравця.

Б. Завжди дуже строго контролює кожного гравця та команду в цілому.

В. Тренер не завжди контролює студентів під час тренувань.

А. Тренер завжди вимагає дисциплінованості та виконання своїх вказівок.

Б. Тренер дуже часто робить зауваження.

В. Тренер не впливає на дисципліну в команді.

А. В присутності тренера ігрок відчуває себе під напругою, або під тиском тренера.

Б. Тренування проходить дуже цікаво.

В. Команда часто тренується самостійно.

**Результати дослідження.** В ході педагогічного спостереження нами було

визначено, що стиль керівництва тренера 1 команди – автократичний, тренера 2 команди – демократичний, тренера 3 команди – ліберальний.

Перша волейбольна команда (А) почала тренування тільки з урахуванням відпрацьовування тактичних дій та техніки гри. Тренер не урахував психологічну взаємодію гравців, не звертав увагу на неформального лідера. Керівництво командою зі сторони тренера було автократичним. Відношення тренера та команди будувалися на подавленні ініціативи та самостійності в грі. Гра будувалася тільки з особистого досвіду тренера та його бачення гри. Як відмічають психологи В. Параносич та Л. Лазаревич, автократичне керівництво знижує в команді відчуття відповідальності за результат гри (Параносич, & Лазаревич, 1977). В результаті під час змагань команда «А» зайняла 2 місце.

Група «Б» – стиль офіційного керівництва демократичний. Тренер співпрацює з неофіційним лідером команди (Пуни, & Сурков, 1979; Ильинич, 2000). Розробка тактичних дій під час гри узгоджується між командою та неформальним лідером. При цьому керівництві утворюються умови для прийняття самостійних рішень, виведення із тіні лідерів, команда більш згуртована. Але як показав експеримент, в перерві між грою, під час змагань демократичний стиль керівництва не завжди йде на користь результативності, коли треба швидко прийняти тільки одне рішення під час змагань (Ільїн, 1983; Пуни, & Сурков, 1979). Команда «Б» зайняла 1 місце.

Команда «С» – стиль офіційного керівництва ліберальний. Тренер не займав вагомої позиції при взаємозв'язку зі студентами, прийняття основних рішень було за командою. Студенти команди «С» під час змагань діяли інтуїтивно. Команда «С» під час змагань зіграла слабо і цій команді було запропоновано більш ретельно підготуватися до наступного туру. Як показує практика, в тренерській роботі можливо зустріти яскраво виражені три стилі офіційного керівництва

волейбольною командою, але частіше тренер-викладач використовує той або інший стиль керівництва в залежності від ситуації, змінює авторитарний стиль керівництва на демократичний.

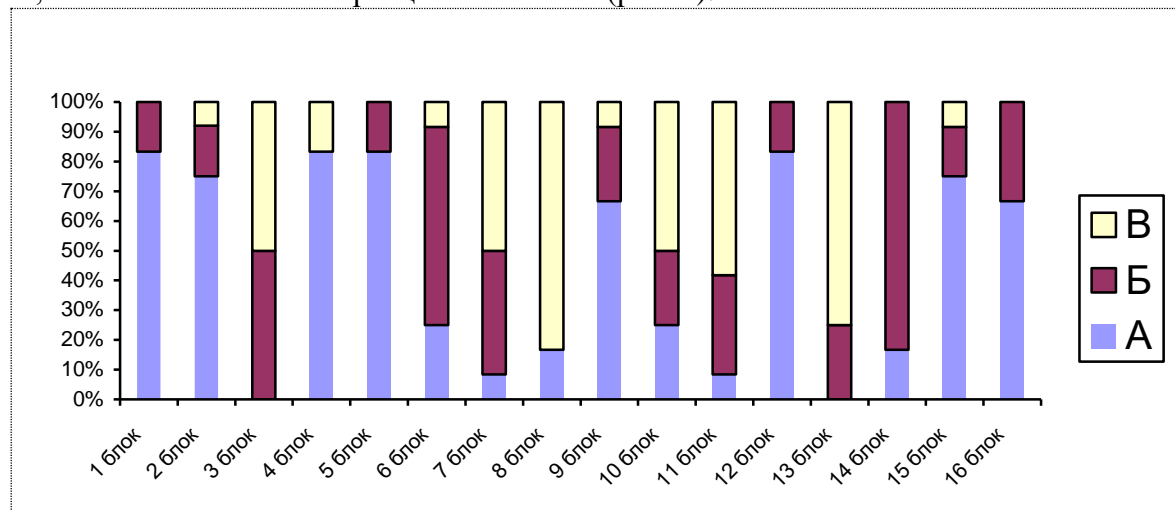
Анкетування, яке було спрямовано на виявлення стилю керування командою встановило, що в 1 групі 2 гравців вважають стиль керування їх тренера як автократичний, 10 гравців – як демократичний. Слід відзначити, що ліберальним стиль керівництва їх тренера не вважає не один із студентів.

Вивчення відповідей опросника студентів-волейболістів 1 команди показало, що на перший блок питань 10 студентів (83,3 %) відповіли, що їх тренер завжди що-небудь наказує, наполягає, ніколи не просить; 2 студентів (16,7 %) – що тренер наказує виконувати дію так, що є бажання це виконувати; не один із студентів не поставив позначку – що їх тренер приказувати наполегливо не вміє. Відповіді на другий блок опросника у студентів-волейболістів 1 команди розподілилися наступним чином: тренер вимагає щоб про всі дії членів команди доповідали тільки йому – відзначили 9 студентів (75 %), тренер вирішує тактичні дії гри разом з командою, одноособово вирішує тільки термінові питання – 2 студенти (17%), деякі важливі рішення або дії приймаються фактично без участі тренера, його функції виконує капітан команди – 1 студент (8 %). Відповіді третього блоку мають такий розподіл відповідей: тренер уважно ставиться до вибору капітана команди, рішень членів команди – не вважає не один із студентів, тренеру не важливо хто буде капітаном команди – 6 студентів (50 %), тренер наполягає повністю виконувати його рішення – 6 студентів (50 %). Відповіді четвертого блоку опросника: тренера цікавить тільки кінцевий результат, а не відносини в команді – 10 студентів (83,3 %), тренер формально проводить тренування – такої відповіді не дав не один із студентів, вирішуючи задачі тренування, тренер зацікавлений в добрих відносинах між гравцями команди – 2 студенти (16,7 %). Відповіді п'ятого блоку опросника:

тренер проводить тренування на основі особистого досвіду – 10 студентів (83,3 %), ініціатива гравців команди тренером не ухвалюється – 2 студенти (16,7 %), тренер сприяє тому, щоб під час гри студенти приймали рішення самостійно – такої відповіді не дав не один із студентів. Відповіді шостого блоку опросника: вислуховує думку членів команди, прислухається до неї – 3 студенти (25 %), тренер не вислуховує, та не цікавиться думкою команди – 8 студентів (66,6 %), тренер погляди команди вислуховує, але рішення приймає сам – 1 студент (8,4 %). Відповіді сьомого блоку опросника: тренер зменшує свою відповідальність за хід спортивних змагань – 1 студент (8,4 %), відповідальність розподіляє між собою та підлеглою командою – 5 студентів (41,6 %), тренер одноособово приймає рішення, або відмінює їх – 6 студентів (50 %). Відповіді восьмого блоку опросника: регулярно радиться з командою, особливо з капітаном команди – 2 студенти (16,7 %), підлегла команда, та окремі її учасники, можуть давати поради тренеру – такої відповіді не дав не один із студентів, тренер не допускає щоб йому давали поради, а тим паче заперечували – 10 студентів (83,3 %). Відповіді дев'ятого блоку опросника: спілкується та радиться тільки з капітаном команди – 8 студентів (66,6 %), регулярно спілкується з членами команди, розмовляє про тактичні дії під час гри – 3 студенти (25 %), для виконання яких-небудь дій команди тренеру трапляється йти на поступки заради результату – 1 студент (8,4 %). Відповіді десятого блоку опросника: Тренер завжди спілкується ввічливо, добро, зично – 3 студенти (25 %), під час спілкування з командою та окремими її учасниками тренер часто проявляє байдужість – 3 студенти (25 %), Тренер по відношенню до учнів буває грубим та нетактовним – 6 студентів (50 %). Відповіді одинадцятого блоку опросника: в критичних моментах тренер недобре виконує свої обов'язки – 1 студент (8,4 %), в критичних моментах тренер як правило переходить до більш жорстоких методів керівництва – 4 студенти (33,4 %), критичні ситуації не

змінюють засобів його керівництва (або не змінюють засобів тренування спортивної групи) – 7 студентів (58,2%). Відповіді дванадцятого блоку опросника: тренер одноособно вирішує всі питання – 10 студентів (83,3%), тренер завжди готовий підвищувати свою майстерність – 2 студенти (16,7%), тренер проявляє пасивну роль під час змагань – такої відповіді не дав не один із студентів. Відповіді тринадцятого блоку опросника: тренер не дуже вимоглива людина – такої відповіді не дав не один із студентів, тренер не дуже вимогливий, але його поради дуже слухні – 3 студенти (25%), тренер не дуже суворий, часто робить зауваження – 9 студентів (75%). Відповіді чотирнадцятого блоку опросника: тренер завжди контролює та зазначає позитивні моменти, хвалить кожного гравця – 2

студенти (16,7%), завжди дуже строго контролює кожного гравця та команду в цілому – 10 студентів (83,3%), тренер не завжди контролює студентів під час тренувань – такої відповіді не дав не один із студентів. Відповіді п'ятнадцятого блоку опросника: тренер завжди вимагає дисциплінованості та виконання своїх вказівок – 9 студентів (75%), тренер дуже часто робить зауваження – 2 студенти (16,6%), тренер не впливає на дисципліну в команді – 1 студент (8,4%). Відповіді шістнадцятого блоку опросника: в присутності тренера ігрок відчуває себе під напругою, або під тиском тренера – 8 студентів (66,6%), тренування проходить дуже цікаво – 4 студенти (33,4%), команда часто тренується самостійно – такої відповіді не дав не один із студентів (рис. 1).



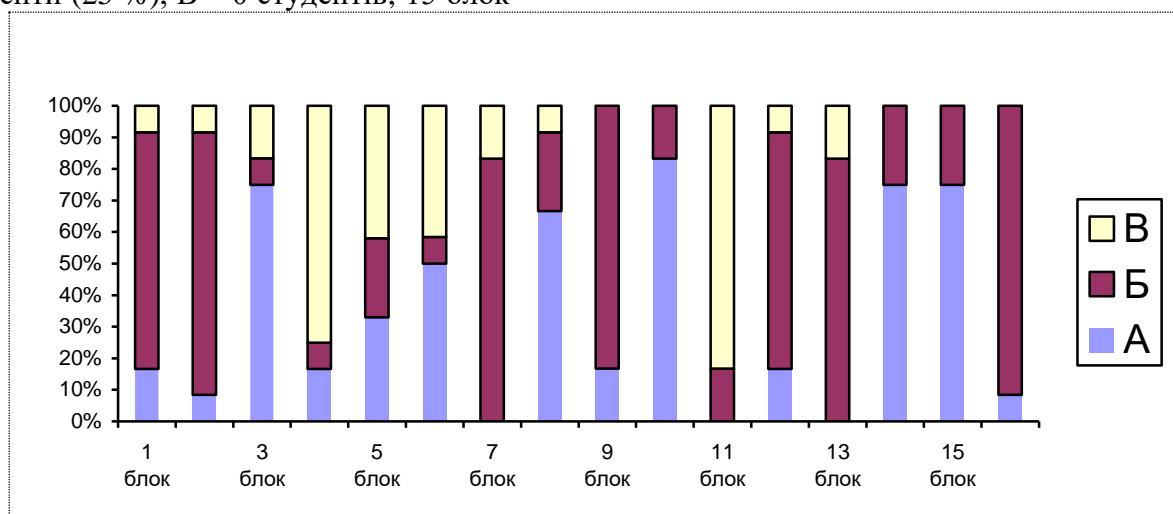
**Рис. 1.** Розподіл відповідей студентів-волейболістів групи 1 за рейтингом А, Б, В у блоках питань при визначенні стелю управління командою з боку тренера (%)

Аналіз анкет 2 команди показав, що 11 гравців вважають, стиль керування командою їх тренера демократичним, 1 гравець – автократичний, ліберальним – не вважає не один із волейболістів. Відповіді опросника другої команди розподілилися наступним чином: 1 блок питань: А – 2 студенти (16,6%), Б – 9 студентів (75%), В – 1 студент (8,4%); 2 блок питань: А – 1 студент (8,4%), Б – 10 студентів (83,2%), В – 1 студент (8,4%); 3 блок питань: А – 9 студентів (75%), Б – 1 студент (8,4%), В – 2 студенти (16,6%); 4 блок питань: А – 2 студенти (16,6%), Б – 1 студент (8,4%), В – 9 студентів (75%); 5 блок питань: А – 4

студенти (33%); Б – 3 студенти (25%), В – 5 студентів (42%); 6 блок питань: А – 6 студентів (50%), Б – 1 студент (8,4%), В – 5 студентів (41,6%); 7 блок питань: А – 0 студентів, Б – 10 студентів (83,3%), В – 2 студенти (16,7%); 8 блок питань: А – 8 студентів (66,6%), Б – 3 студенти (25%), В – 1 студент (8,4%); 9 блок питань: А – 2 студенти (16,7%), Б – 10 студентів (83,3%), В – 0 студентів; 10 блок питань: А – 10 студентів (83,3%), Б – 1 студент (8,4%), В – 1 студент (8,4%); 11 блок питань: А – 0 студентів, Б – 2 студенти (16,7%), В – 10 студентів (83,3%); 12 блок питань: А – 2 студенти (16,6%), Б – 9

студентів (75 %), В – 1 студент (8,4 %); 13 блок питань: А – 0 студентів, Б – 10 студентів (83,3 %), В – 2 студенти (16,7 %); 14 блок питань: А – 9 студентів (75 %), Б – 3 студенти (25 %), В – 0 студентів; 15 блок

питань: А – 9 студентів (75 %), Б – 3 студенти (25 %), В – 0 студентів; 16 блок питань: А – 1 студент (8,4 %), Б – 11 студентів (91,6 %), В – 0 студентів (рис 2).



**Рис. 2.** Розподіл відповідей студентів-волейболістів групи 2 за рейтингом А, Б, В у блоках питань при визначенні стилю управління командою з боку тренера (%)

9 гравців 3 команди, відповідаючи на питання анкети, виявили ліберальний стиль управління їх тренера, 2 гравця – демократичний, 1 гравець – автократичний.

Вивчення відповідей опросника гравцями 3 команди дав такі результати: 1 блок питань: А – 1 студент (8,4 %), Б – 4 студенти (33,3 %), В – 7 студентів (58,3 %); 2 блок питань: А – 1 студент (8,4 %), Б – 2 студенти (16,6 %), В – 9 студентів (75 %); 3 блок питань: А – 2 студенти (16,6 %), Б – 9 студентів (75 %), В – 1 студент (8,4 %); 4 блок питань: А – 2 студенти (16,7 %), Б – 8 студентів (66,6 %), В – 2 студенти (16,7 %); 5 блок питань: А – 1 студент (8,4 %), Б – 3 студенти (25 %), В – 8 студентів (66,6 %); 6 блок питань: А – 3 студенти (25 %), Б – 7 студентів (58,3 %), В – 2 студенти (16,7 %); 7 блок питань: А – 9 студентів (75%), Б – 1 студентів (8,4 %), В – 2 студенти (16,6 %); 8 блок питань: А – 4 студенти (33,3 %), Б – 8 студентів (66,7 %), В – 0 студентів; 9 блок питань: А – 4 студенти (33,3 %), Б – 6 студентів (50 %), В – 2 студенти (16,7 %); 10 блок питань: А – 5 студентів (41,7 %), Б – 7 студентів (58,3 %), В – 0 студентів; 11 блок питань: А – 7 студентів (58,3 %), Б – 2 студенти (16,7 %), В – 3 студенти (25 %); 12 блок

питань: А – 1 студент (8,4 %), Б – 4 студенти (33,3 %), В – 7 студентів (58,3 %); 13 блок питань: А – 5 студентів (41,7 %), Б – 2 студенти (16,7 %), В – 5 студентів (41,6 %); 14 блок питань: А – 2 студенти (16,6 %), Б – 1 студент (8,4 %), В – 9 студентів (75 %); 15 блок питань: А – 2 студенти (16,6 %), Б – 2 студенти (16,6 %), В – 8 студентів (66,8 %); 16 блок питань: А – 3 студенти (25 %), Б – 2 студенти (16,6 %), В – 7 студентів (58,4 %) (рис. 3).

**Висновки.**

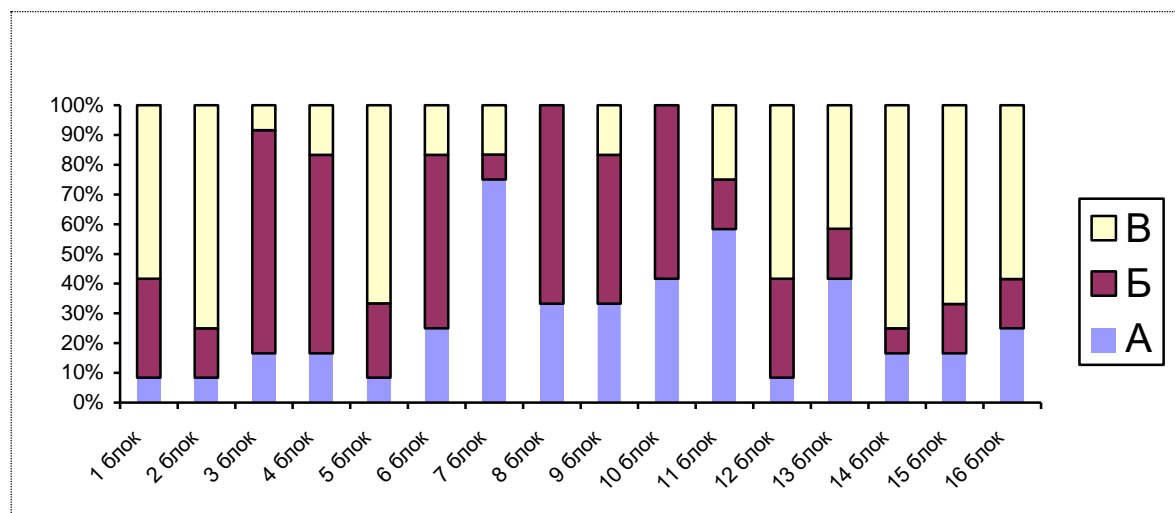
1. Аналіз наукових робіт показав, що сьогодні у спорті застосовують різні стилі керівництва волейбольними командами. Незважаючи на різноманітність науково обґрунтованих підходів до офіційного керівництва, більш перспективним дослідження показало керівництво багаторівневе (тренер-капітан-команда).
2. Анкетування, яке було спрямовано на виявлення стилю керування командою встановило: в першій групі 10 гравців вважають стиль керування їх тренера як автократичний, 2 – як демократичний; в другій групі 11 гравців вважають стиль керування командою їх тренера демократичним, 1 – автократичним; в третій групі – 9 гравців визначили

ліберальний стиль управління їх тренера, 2 – демократичний, 1 – автократичний.

**Перспективи подальших досліджень.** У подальшому планується вивчення психологічного клімату у волейбольній команді студентів.

**Конфлікт інтересів.** Автори відзначають, що не існує ніякого конфлікту інтересів.

**Джерела фінансування.** Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.



**Рис. 3.** Розподіл відповідей студентів-волейболістів групи 3 за рейтингом А, Б, В у блоках питань при визначенні стелю управління командою з боку тренера (%)

### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Андреева, Г. М. (2001). *Социальная психология*. М.: Аспект Пресс.
- Беляев, А. В., & Буликіна, Л. В. (2011). *Волейбол. Теорія і методика тренування*. М. : Дивизион.
- Губа, В., Булыкіна, Л., & Пустошило, П. (2019). *Волейбол. Основы подготовки, тренировки, судейства*. М. : Спорт.
- Железняк, Ю. Д., Шипулин, Г. Я., & Сердюков, О. Э. (2004). Тенденции развития классического волейбола на современном этапе. *Теория и практика физической культуры*, (4), 30-33.
- Ильинич, В. И. (2000). *Физическая культура студента: учебник*. М.: Гардарики.
- Льїн, Е. П. (1983). *Психофізіологія фізичного виховання*. М. : Освіта.
- Козина, Ж. Л., Барыбіна, Л. Н., Мищенко, Д. И., Цикунов, А. А., & Козин, А. В. (2011). Программа «Психодиагностика» как средство определения психофизиологических особенностей и функционального состояния в физическом воспитании студентов. *Физическое воспитание студентов*, 3, 56-59.
- Мерлин, В. С. (1986). *Очерк интегрального исследования индивидуальности*. М.: Педагогика.
- Параносич, В., & Лазаревич, Л. (1977). *Психодинамика спортивной группы*. М.: ФиС.
- Пуни, А. Ц., & Сурков, Е. Н. (1979). *Психология физического воспитания и спорта*. М.: Физкультура и спорт..
- Смолюк, І. О. (1999). *Педагогічні технології: дослідження соціально-особистісного аспекту*. Луцьк : Вежа.
- Шиян, Б.М. (2001). Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні*, 2, 371-374.

Стаття поступила до редакції: 08.12.2019 р.

Опублікована: 12.02.2020 р.



**Аннотация. Цель работы:** определить стиль руководства волейбольными командами на первых курсах обучения в Украинском государственном университете железнодорожного транспорта. **Материалы и методы:** в педагогическом эксперименте приняли участие студенты управленческих, строительных и экономических специальностей. Украинского государственного университета железнодорожного транспорта. В исследовании принимали участие три студенческих группы разных факультетов по спортивной специализации «Волейбол» с 1-го курса. **Методы исследования:** анализ научно-методической литературы, анкетирование, педагогическое наблюдение. **Результаты:** Высокие физические нагрузки и психоэмоциональное напряжение во время соревнований, для первокурсников требует более тщательного психологического анализа со стороны официального руководства - тренера. Часто хорошо технически подготовленные спортсмены проигрывают за счет моральной, психологической усталости. Решить эту проблему помогает выявление неофициального лидера в команде и правильная установка тренера на данный момент. Постоянный контакт тренера с неофициальным лидером команды облегчает тренеру руководство волейболистами и способствует реализации его планов. Официальное руководство волейбольной команды выполняет тренер - преподаватель. Стили руководства могут быть разными, например, авторитарный стиль, где тренер любит «металлическую» дисциплину. Отношения тренер - команда строятся на подавлении самостоятельных решений, не прислушивается к мнению неофициального лидера команды. Демократический стиль руководства - это больше взаимодействие между коллективом и тренером. Представлены условия для проявления самостоятельных решений во время игры. Либеральный стиль руководства - это незначительное вмешательство в деятельность команды. Для выявления неофициального лидера в команде был проведен тест и дана рекомендация тренерам сотрудничать совместно с капитаном команды - неофициальным лидером. **Выводы:** Анкетирование, которое было направлено на определение стиля руководства командой установило: в первой группе 10 игроков считают стиль руководства их тренера как авторитарный, 2 - как демократический; во второй группе 11 игроков считают стиль руководства командой их тренера демократическим, 1 - авторитарным; в третьей группе - 9 игроков определили либеральный стиль руководства их тренера, 2 - демократический, 1 - авторитарный.

**Ключевые слова:** руководство; лидер; результат; авторитарным; демократическим; либеральный; взаимодействие.

**Abstract. Objective:** to determine the leadership style volleyball teams in the first year of study at the Ukrainian state University of railway transport. **Materials and methods:** pedagogical experiment took part students of management, construction and Economics. Ukrainian state University of railway transport. The study involved three student groups from different faculties at the sports specialization "Volleyball" with the 1st course. **Research methods:** analysis of scientific and methodical literature, questionnaire survey, pedagogical observation. **Results:** High physical activity and emotional stress during competition, for first-year students requires a more thorough psychological analysis of the official leadership of a coach. Often technically well trained athletes lose at the expense of moral, psychological fatigue. To solve this problem helps to identify the informal leader in the team and the right coach at the moment. Constant contact a coach with the unofficial leader of the team coach facilitates the management of the volleyball players and contributes to the realization of his plans. Official guide of the volleyball team executes the coach. Leadership styles can be different, for example, an autocratic style, where the coach likes the "metal" discipline. Relationship coach - team is based on the suppression of independent decisions, not listen to the opinion of an informal leader of the team. Democratic leadership style is more interaction between the staff and the coach. The conditions for the manifestation of independent decisions during the game. Liberal leadership style is a slight interference in the activities of the team. To identify the informal leader in the team test was conducted and a recommendation to the coaches to collaborate together with the team captain informal leader. **Conclusions:** the Survey was sent n the definition of leadership style the team has established: in the first group of 10

players think the leadership style of their Manager as autocratic, 2 - democratic; in the second group of 11 players I think the management style of the team, their coach is a democratic, 1 - autocratic; the third group was 9 players identified liberal leadership style of their Manager, 2 democratic, 1 - autocratic.

**Key words:** leadership; leader; result; autocratic; democratic; liberal; interaction.

#### **References**

- Andreeva, G. M. (2001). *Social'naja psihologija*. M.: Aspekt Press.
- Bjeljajev, A. V., & Bulykina, L. V. (2011). *Volejbol. Teorija i metodyka trenuvannja*. M. : Dyvyzyon.
- Guba, V., Bulykina, L., & Pustoshilo, P. (2019). *Volejbol. Osnovy podgotovki, trenirovki, sudejstva*. M. : Sport.
- Zheleznyak, Ju. D., Shipulin, G. Ja., & Serdjukov, O. Je. (2004). Tendencii razvitija klassicheskogo volejbola na sovremennom jetape. *Teorija i praktika fizicheskoy kul'tury*, (4), 30-33.
- Il'inich, V. I. (2000). *Fizicheskaja kul'tura studenta: uchebnik*. M.: Gardariki.
- Il'in, E. P. (1983). *Psihofiziologija fizichnogo vihovannja*. M. : Osvita.
- Kozina, Zh. L., Barybina, L. N., Mishhenko, D. I., Cikunov, A. A., & Kozin, A. V. (2011). Programma «Psihodiagnostika» kak sredstvo opredelenija psihofiziologicheskikh osobennostej i funkcional'nogo sostojanija v fizicheskom vospitanii studentov. *Fizicheskoe vospitanie studentov*, 3, 56-59.
- Merlin, B. C. (1986). *Ocherk integral'nogo issledovanija individual'nosti*. M.: Pedagogika.
- Paranosich, V., & Lazarevich, L. (1977). *Psihodinamika sportivnoj grupy*. M.: FiS.
- Puni, A. C., & Surkov, E. N. (1979). *Psihologija fizicheskogo vospitanija i sporta*. M.: Fizkul'tura i sport.
- Smoljuk, I. O. (1999). *Pedagogichni tehnologii': doslidzhennja social'no-osobystisnogo aspektu*. Luc'k : Vezha.
- Shyjan, B.M. (2001). Pidgotovka vchytelja fizychnoi' kul'tury tret'ogo tysjacholittja. *Koncepcija rozvytku galuzi fizychnogo vihovannja i sportu v Ukrainy*, 2, 371-374.
- <http://psih.pp.ua>

#### **Відомості про авторів / Information about the Authors**

Черніна Світлана Миколаївна: старший викладач кафедри фізичне виховання та спорту, Український державний університет залізничного транспорту; майдан Фейєрбаха, буд. 7, м. Харків, Україна.

Чернина Светлана Николаевна: старший преподаватель кафедры физическое воспитание и спорта; Украинский государственный университет железнодорожного транспорта: площадь Фейербаха, д. 7, г. Харьков, Украина.

Chernina Svetlana Nikolaevna: Senior Lecturer, Department of Physical Education and Sports; Ukrainian State University of Railway Transport: Feuerbach Square, 7, Kharkov, Ukraine.

[orcid.org /000-001-5311-2602](https://orcid.org/000-001-5311-2602)

E-mail: [Nani86814@gmail.com](mailto:Nani86814@gmail.com).